

Олександр АУЛІН

кандидат філософських наук

Військовий інститут телекомунікацій

та інформатизації імені Героїв Крут

(Київ, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7304-7182>Електронна пошта: sozionik@gmail.com**ФАЛАНГОВИЙ ПРИНЦИП ЯК ТРАНСІСТОРИЧНА
ВІЙСЬКОВА, СОЦІАЛЬНА ТА КУЛЬТУРНА МОДЕЛЬ**

У статті досліджуються історико-військові, соціальні та символічні аспекти фалангового принципу як трансісторичного феномена. Фаланга розглядається не лише як форма бойового порядку, а як складна модель впорядкованої колективної дії, що виявляє високий рівень організації у військовій справі. Визначено, що стійкість цього принципу у традиціях різних народів і епох – від шумерських піхотних формацій, гоплітської грецької та македонської фаланги, римської маніпулярної системи до сучасних тактичних шикувань – зумовлена не лише ефективністю у бою, а й соціальними, політичними та культурними чинниками. Фаланга як принцип бойової єдності є універсальною відповіддю на потребу в організації злагодженого опору. Незалежно від географії чи технологій, вона втілює дисципліну, колективізм та ідеологічний порядок. Проаналізовано також аналогічні форми щільного строю у цивілізаціях Месопотамії, Індії, Китаю, що розвивалися автономно від грецької традиції, що дає змогу трактувати фаланговий принцип як транскультурний військово-організаційний архетип. Використання історичного, військово-теоретичного та антропологічного підходів разом із компаративним аналізом дало змогу зіставити фалангові структури у різних хронологічних і культурних контекстах. Виявлено сталі мотиваційні моделі, що зберігаються попри зміни у військовій техніці, геополітиці та суспільстві. Трансісторичний підхід дає змогу не лише реконструювати еволюцію моделі, а й осмислити її актуальність сьогодні, зокрема у контексті російсько-української війни. Дослідження фалангового принципу як феномена, що поєднує воєнну, соціальну та ідеологічну складові, дає змогу глибше зрозуміти механізми організації, згуртованості й мобілізації спільнот у кризових умовах та створює основу для моделювання майбутніх сценаріїв конфліктів.

Ключові слова: фаланга, фаланговий принцип, трансісторичність, військова тактика, вмотивованість, дисципліна.

Постановка проблеми. Фаланга як форма бойового порядку є одним із найвиразніших проявів колективної організації у військовій справі, що історично засвідчує високий рівень соціальної, політичної та військової координації у суспільствах різних епох. Стійкість фаланги у військовій традиції, починаючи від шумерських піхотних формацій, класичної грецької та македонської фаланги, римських маніпул і до сучасних тактичних шикувань, пояснюється не лише її ефективністю в бойових діях, а й глибокими соціальними, політичними та символічними чинниками. Фаланговий принцип виступає не лише як важливий елемент тактики, а й як концепція впорядкованої спільної дії, дисципліни та ідеології, що відобра-

жає домінуючі моделі соціальної організації та управління в конкретному історичному контексті. У сучасних умовах, коли актуалізуються дискусії щодо співвідношення колективізму та індивідуалізму, вертикальних і горизонтальних структур управління, аналіз феномена фаланги дає змогу переосмислити соціальні основи військової сили та культурної згуртованості. З огляду на триваючу російську агресію проти України, дослідження фалангового принципу як трансісторичного феномена набуває особливої актуальності, оскільки сприяє глибшому розумінню механізмів організації та мобілізації спільнот у кризових ситуаціях, що підкреслює наукову й практичну значущість обраної проблематики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Глибокий аналіз тактики дій, умов виникнення й розвитку фаланги, а також її пізніших формацій часів Середньовіччя та Нового часу здійснили вітчизняні дослідники Д. Веденєєв, О. Гавриленко, С. Кубицький, В. Остроухов (Остроухов, В. (за заг. ред.). 2017). Дослідження М. Ковалю, А. Павліковського, М. Лобка та А. Корецького системних засад забезпечення національної безпеки й оборони України, що еволюціонували залежно від безпекового середовища та збагатилися досвідом всеохоплюючої оборони у ході відсічі російської агресії, дає змогу осмислити фаланговий принцип на концептуальному рівні (Коваль, М., Павліковський, А., Лобко, М. & Корецький, А. 2023). Військовий історик, редактор «Ancient World Magazine» Дж. Брауерс запропонував нові методологічні підходи до дослідження античних битв (Brouwers, J. 2014). Вагомий внесок у дослідження західної військової традиції зробив військовий історик зі Стенфордського інституту В. Хансон, який розглядає еволюцію західного способу ведення війни, починаючи з Античності (Hanson, V. 2009). Автор підкреслює роль громадянської фаланги, дисципліни та організованості у формуванні так званого «західного шляху війни», що вплинув на подальший розвиток європейських армій. У ретроспективному аналізі військовий медіаексперт А. Сантос (Santos, A. 2021) зазначає, що іспанські терції стали не лише елітною формацією XVI–XVII століть, а й джерелом традицій і символіки для сучасних іспанських підрозділів, що засвідчує тяглість військової ідентичності та організаційних моделей. Сучасні наукові дослідження охоплюють широкий спектр питань, пов'язаних із тактикою, організацією та ідеологією античної війни, а також простежують трансформацію військових традицій від класичної доби до Нового та Новітнього часу. Проте, незважаючи на значний обсяг напрацювань у науковій літературі, зберігається потреба у подальшій систематизації підходів до аналізу тактики фаланги у різні історичні періоди, міждисциплінарному синтезі джерел та критичному оцінюванні усталених концепцій.

Мета статті – простежити еволюцію фалангового принципу як військової, соціальної та культурної моделі.

Виклад основного матеріалу. Перші задокументовані приклади бойових формацій, схожих на фалангу, з'явилися у Месопотамії, зокрема шумерських містах-державах, близько XXV–XXIV ст. до н.е. Барельєфи того часу зображують воїнів у щільному строю зі списами та

щитами, котрі діють як єдине ціле. Клинописні записи підтверджують існування системи командування з ієрархією та стандартизованими тактичними діями. У Лагаші згадується «будинок воїнів» – місце підготовки солдатів у формаціях, що нагадують грецьку фалангу. Найбільш відомим зображенням шумерської фаланги є барельєф «Стела стерв'ятників» (бл. 2450 р. до н.е.), де воїни зображені у лінійному щільному строю, що вказує на практичне втілення колективного принципу бою (Mark, 2019). На погляд М. Шварца, подібність шумерських формацій і грецької фаланги не випадкова, а відображає спільну логіку військової організації в умовах обмежених ресурсів і складної політичної ситуації (Schwartz, M. 2008).

На території Китаю в епоху Воюючих царств (475–221 рр. до н.е.) армії шикували піхоту в паралельні лінії. Це забезпечувало удар силою маси та фронтальну стійкість, що нагадує тактичну ідею фаланги. Трактат Сунь Цзи «Мистецтво війни» рекомендував задіяння «вишикуваних колон», підкреслюючи необхідність підтримання флангів та концентрації сил у центрі (Сунь, Цзи. 2015). Аналогічні бойові шиккування, відомі як в'юги (наприклад, падма-в'юга, чакра-в'юга), описані в індійських епосах, зокрема Махабхараті (Ganguli, K. M. (ed.). 2016). Ці формації передбачали щільне шиккування піхоти у центрі, флангове прикриття та внутрішній командний центр. В'юги були тактичними матрицями, схожими на грецьку фалангу за аспектами координації, щільності та фронтального удару.

Грецька гоплітська фаланга, що сформувалася в VIII–VII ст. до н.е., не була лише військовим інструментом – вона стала уособленням полісної ідеології. Громадянин, який воював у фаланзі, був не найманцем, а носієм політичної відповідальності. Участь у фаланзі – рівна, колективна, фронтальна – підкреслювала ідею спільності та взаємозалежності. У строю всі воїни були формально рівні, прикриті щитом сусіда, пов'язані дисципліною та необхідністю взаємної підтримки. Як зазначає В. Хансон у своїй праці «The Western Way of War», гоплітська фаланга була формою «озброєного громадянства» (Hanson, V. 2009).

Спартанська військова культура сформувала еталон дисципліни, координації та професіоналізму у фаланговому строю. Система військового виховання, що починалася з раннього дитинства, забезпечувала підготовку воїнів до ефективної

взаємодії у щільних бойових порядках, надаючи Спарті значну перевагу над більшістю грецьких держав. Тактична стійкість спартанців, зокрема у битві проти перської армії при Фермопілах (480 р. до н.е.), стала прикладом максимально-го втілення фалангової стратегії. Поряд із цим, Афіни, хоча й не мали настільки жорсткої військової культури, зробили фалангу масовою за рахунок демократизації участі в збройних силах, підкріплюючи цим розвиток інституцій та громадянської ідентичності. Не залишилися непоміченою і така структурна особливість спартанської фаланги, як асиметрія, що виявлялася у значній перевазі правого флангу. Фіванський стратег Епамінонд впровадив концепцію тактичної глибини для лівого крила фаланги. Застосування такої інновації призвело до поразки спартанського війська у битві при Левктрах (371 р. до н.е.), змінивши баланс сил у тогочасній Греції (Остроухов, В. (заг. ред.). 2017, с. 56; Schuffert, F-G. 2003).

Філіп II Македонський, навчаючись у Фівах, перейняв основні принципи фалангової організації, згодом адаптувавши їх до потреб свого війська. Так з'явилася македонська фаланга – щільна формація, озброєна сарисами (списами довжиною до 6 м), що давала вирішальну перевагу в лобовому зіткненні. Македонська фаланга була гнучкішою, з меншими щитами, більшою глибиною та кращою синхронізацією. Син Філіпа II, Олександр Македонський, удосконалив її, інтегрувавши з кіннотою, металниками та інженерними підрозділами, створивши першу комбіновану армію античного світу. У битвах при Іссі та Гавгамелах (333 і 331 рр. до н.е.) фаланга слугувала «ковадлом», що стримувало противника, поки кіннота наносила удари з флангів (Devine, A. 1975).

У IV ст. до н.е. Римська республіка реформувала військову організацію, відмовившись від традиційної фаланги, неефективної в умовах складного рельєфу Італії та проти мобільних ворогів, зокрема самнітів. У результаті виникла маніпулярна система, що поділяла легіон на три лінії маніпул – гасти, принципи й тріарії – по 120 воєнів у кожній, що забезпечувало взаємодоповнення та глибину ресурсів. Така структура забезпечувала гнучкість, автономність і здатність адаптувати тактику до конкретної ситуації. Особливо ефективною вона була у гористій місцевості. Здатність маніпул до самостійного оперування та ефективного об'єднання у масштабніші формації об'єктивно вимагала неухильної дисципліни та ґрунтовної військової підготовки. Легіонери проходили інтенсивні тренування, що

передбачали маршові вправи, бойові маневри та шиккування, зокрема *testudo* (черепаха), що забезпечувало злагодженість і бойову ефективність. Чітка ієрархія та дисципліна сприяли ефективному управлінню військами й підтриманню морального стану (Taylor, M. 2019).

У VIII ст., після захоплення території сучасної Іспанії, мусульманські війська переходять Піреней, що створює загрозу окупації франкської держави. У битві при Пуатьє (Tours/Poitiers), що відбулася 10 жовтня 732 р., франки під проводом майордома Карла Мартелла успішно використали піхотний стрій «франкський квадрат» – своєрідну фалангу – для протидії омейядській кавалерії. Основою франкської фаланги були важкоозброєні піхотинці з довгими списами, мечами та великими круглими щитами, які утворювали щільне каре на пагорбі серед лісистій місцевості. Карл Мартелл свідомо обрав рельєф із обмеженою маневреністю для кінноти – фаланга стояла між річками Клен та Вьєна, прикрита з флангів, що суттєво обмежило можливості противника. Ключовим у битві став психологічний аспект: фаланга не лише відбивала атаки, а й демонструвала силову стійкість. Коли в армії арабів поширилася чутка про напад франків на обоз, частина кінноти залишила поле битви, аби захистити трофеї. Це спричинило загальний розпад єдності військ Абдара-Рахмана і сприяло перемозі Мартелла (Лагодич, В. 2019).

У джерелах, що описують походи князя Святослава Ігоровича у X ст., фіксується застосування щільного лінійного строю піхоти, функціонально подібного до античної фаланги. Зокрема, візантійський історик Лев Діакон так описував підготовку воїнів Святослава до вирішального бою під болгарською фортецею Доростолом: «... вони вирішили боротися щосили, побудувалися у потужну фалангу і виставили вперед списи» (Діакон, Л. 2018, с. 80). Такий стрій передбачав фронтальне щитове прикриття та масований списовий бій, що забезпечувало як наступальну, так і оборонну стійкість слов'янської армії. Згаданий бойовий порядок, часто названий у літературі як «стіна» або «слов'янська фаланга», був адаптацією місцевої військової традиції до нових стратегічних викликів, зокрема під час битв на Балканах.

У XIV–XV ст. символом відродження фалангової тактики у Європі стали швейцарські пікінери. Їх бойові порядки, відомі як «*Gewalthaufen*» (ударна колона), нагадували македонську фалангу, але були більш мобільними та адаптовани-

ми до гірського рельєфу. Швейцарці формували щільні колони з пікінерів, підтримуваних гаківницями та арбалетниками, що давало їм можливість ефективно протистояти важкій кавалерії та вести наступальні дії. Ключовим елементом їхньої тактики була здатність швидко переходити від наступу до оборони, формуючи так званого «їжака» – кругову формацію з пік, спрямованих назовні. Швейцарські пікінери XV–XVI ст. вирізнялися винятковою згуртованістю, бойовим завзяттям та колективною дисципліною, що базувалася на громадському устрої кантонів. Їхня моральна перевага ґрунтувалася на глибокому почутті обов'язку перед общиною, самоврядуванні й традиціях збройного ополчення, яке на початку власної історії воювало не через плату, а заради захисту свободи (North, J. 2014).

У XVI ст. іспанська армія розробила нову тактичну формацію – «терцію», яка на кшталт шикунів швейцарців поєднувала елементи фаланги з вогнепальною зброєю. Терція складалася з пікінерів у центрі та мушкетерів або аркебузирів на флангах. Така структура дозволяла поєднувати захисні властивості пікінерів із вогневою потужністю стрільців, що робило терцію ефективною в різних бойових умовах. Іспанська терція як бойова баталія вирізнялася в морально-психологічному плані завдяки таким ключовим факторам, як професіоналізм і згуртованість. Іспанські солдати були відомі своєю суворою дисципліною. Це не тільки дозволяло їм ефективно маневрувати на полі бою, а й підтримувало порядок і бойовий дух навіть під сильним тиском. Усвідомлення власної тактичної переваги та постійні перемоги, які здобували терції протягом десятиліть, підтримували високий рівень упевненості у своїх силах. Проте подальший розвиток артилерії та поява нових тактик призвели до поступового занепаду терції (López, I. 2012).

Фаланговий ідеал також вплинув на формування політичної символіки та масової культури. У міжвоєнний період в Іспанії та Польщі активно діяли організації фалангістів – Іспанська Фаланга (*Falange Española Tradicionalista y de las JONS*) та Обоз національно-радикальний «Фаланга» (*Obóz Narodowo-Radykalny «Falanga»*), які займали ультраправий сегмент у політичному ландшафті обох країн, спираючись на ідеологію націоналізму та католицького фундаменталізму (Srokosz, J. 2008). Іспанська Фаланга, польські націоналісти та інші ультраправі рухи використовували символ руки з мечем як ембле-

му своєї ідеології, що свідчить про його трансісторичний характер.

У масовій культурі фалангові принципи проявляються й дотепер у зображеннях колективної дії, згуртованості та єдності. Вони знаходять відображення у фільмах, літературі, коміксах, комп'ютерних іграх, а також у сучасному образотворчому мистецтві. У сценах битв, маршів чи спільного спротиву герої часто діють як єдиний організм, демонструючи синхронність, взаємопідтримку та жертвність. Такий підхід не лише підсилює драматизм, а й викликає асоціації із історичними прикладами героїзму й братерства. Колективна дія зображується як визначальний чинник, що забезпечує перемогу навіть за умов значної переваги противника у силах і засобах (Devereaux, B. 2023).

Фаланговий принцип, реалізований у структурі «терції» як відбірної, гнучкої та автономної бойової формації ранньомодерної доби, справив значний вплив на військову думку Іспанії та певною мірою відображається в організаційних підходах сучасних збройних сил. Назву «терція» досі мають підрозділи Іспанського легіону, морської піхоти та 6-го Савойського піхотного полку. Наприклад, ключовий підрозділ ВМС Іспанії – Терція Армади (*Tercio de la Armada*) – продовжує традиції Морських Терцій Океану – спадкоємця найстарішого у світі Корпусу морської піхоти (1537). Решта іспанської морської піхоти має назви Південна, Північна і Левантська терції, які разом із Канарською та Мадридською групами утворюють Сили захисту. Прапори й відзнаки іспанських терцій досі містять Бургундський хрест або Хрест Святого Андрія (Santos, A. 2021). У 1920 р. за зразком французького аналога був створений Іспанський легіон – «Терція іноземців» (*Tercio de Extranjeros*), що швидко здобув репутацію боєздатного підрозділу. Легіон відіграв значну роль у Громадянській війні (1936–1939). Сьогодні він складається з терцій «Великий Капітан» («*Gran Capitán*»), «Герцог Альба» («*Duque de Alba*») і «Дон Хуан де Австрія» («*Don Juan de Austria*») (Santos, A. 2021). Ця здатність до адаптації та збереження глибинних принципів колективного бою знаходить відображення і у новітніх українських військових реаліях.

Концепція всеохоплюючої оборони України, сформована у відповідь на російську гібридну агресію, хоча й не відтворює фаланговий принцип у його класичному розумінні, водночас репрезентує низку трансісторичних засад, притаманних цьому військовому феномену. Зокрема,

простежується спадковість організаційних моделей колективної оборони, що забезпечують ефективну взаємодію між різними елементами системи безпеки, а також адаптацію історичних стратегічних підходів до сучасних умов ведення війни. З 2014 р. Україна здійснила докорінні трансформації у засадах національної безпеки, перебудувавши воєнну організацію держави у широку систему безпеки і оборони. Ця система інтегрує зусилля державних інституцій, Збройних Сил, правоохоронних органів, оборонно-промислового комплексу, а також активного волонтерського та добровольчого руху, що істотно посилює потенціал колективної оборони (Коваль, М., Павліковський, А., Лобко, М. & Корецький, А. 2023, с. 9–14). Подібна синергія потенціалу державних інституцій і суспільних ресурсів у протидії агресії репрезентує сучасну інтерпретацію принципів колективної стійкості, що становлять фундамент фалангового ідеалу.

У структурі сучасних українських Збройних Сил, зокрема в елітних підрозділах, таких як 3-тя окрема штурмова бригада, дедалі виразніше простежуються аналогії з класичними принципами фаланги – не лише у фізичному сенсі взаємного прикриття і бойового порядку, а й у морально-психологічному вимірі. Головними з них є згуртованість, високий професіоналізм, внутрішня дисципліна, підкріплена свідомою мотивацією та героїзмом на полі бою. Особовий склад 3-ї штурмової бригади демонструє виняткову спроможність до злагоджених дій у щільному вогневому середовищі, що є прямим наслідуванням логіки фаланги, де кожен воїн не існує ізольовано, а виступає частиною єдиного організму. Цей ефект злагодженості посилюється системною підготовкою, яку бригада проходить з моменту свого створення на основі стандартів, наближених до практик НАТО, із залученням іноземних інструкторів. Ці принципи забезпечили підрозділу репутацію еліти в Збройних Силах України й підґрунтя для перетворення на велике оперативно-тактичне з'єднання – корпус (Chernov, M. & Hinnant, L. 2023).

Висновки. Виходячи з викладеного, фаланговий принцип можна розглядати як універсальну організаційну модель, що базується на дисципліні, щільному шикуванні та колективній взаємодії. Застосування цього принципу виходить за межі військової тактики – він виявляється у соціальних структурах і культурній символіці, відображаючи ідеї спільності та відповідальності. Від давніх бойових формацій і до сучасних підрозділів принцип фаланги впливав на політичні ідеології, масову культуру й організаційні практики.

У військовому вимірі фаланга забезпечує фронтальну стійкість і удар масою. Приклади: шумерські та індійські бойові шиккування, грецька й македонська фаланги, «франкський квадрат», швейцарські пікінери, іспанські терції. У сучасних умовах – взаємодія та взаємне прикриття, зокрема у 3-й штурмовій бригаді ЗС України. Основу бойової ефективності становлять дисципліна й координація: від системи командування шумерів і спартанської підготовки до римської організації, швейцарської згуртованості та іспанської витривалості. У нинішніх умовах це знаходить продовження у свідомій мотивації та внутрішній дисципліні українських бійців. Фаланговий принцип характеризується адаптивністю: македонська фаланга була інтегрована з кавалерією, римська маніпулярна система забезпечувала гнучкість, швейцарці діяли в умовах гір, а терції інтегрували вогнепальну зброю.

Як соціальна модель фаланга втілює принципи рівності, відповідальності та злагодженості, що сприяло формуванню громадянської ідентичності в античних полісах. Згуртованість швейцарців спиралася на громадську автономію, а в сучасних підрозділах – на професіоналізм і добровільну мотивацію.

У культурному сенсі фаланговий принцип присутній у політичній символіці, масовій культурі та морально-психологічному образі війська. Це не лише історична тактика, а й стійкий архетип єдності, що формував військові, соціальні та культурні практики упродовж тисячоліть.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Brouwers, J. (2014). Phalanx and fallacies. Ways forward in the study of ancient Greek warfare. *Ancient World Magazine*. URL: <https://www.ancientworldmagazine.com/articles/phalanx-fallacies-ways-forward-study-ancient-greek-warfare/> [дата зверн.: 12.06.2025].

Chernov, M. & Hinnant, L. (2023). Fighting 'through hell.' To reclaim Bakhmut, a Ukrainian brigade must first survive the forest. URL: <https://toronto.citynews.ca/2023/09/21/fighting-through-hell-to-reclaim-bakhmut-a-ukrainian-brigade-must-first-survive-the-forest/> [дата зверн.: 12.06.2025].

- Devereaux, B. (2023). Collections: Shield Walls and Spacing: Hollywood Mobs and Ancient Tactics. URL: <https://acoup.blog/2023/12/15/collections-shield-walls-and-spacing-hollywood-mobs-and-ancient-tactics/> [дата зверн.: 12.07.2025].
- Devine, A. M. (1975). Grand Tactics at Gaugamela. *Phoenix*. Vol. 29 (4), pp. 374–385. URL: https://www.jstor.org/stable/1087282?read-now=1&seq=1#page_scan_tab_contents [дата зверн.: 12.06.2025].
- Hanson, V. (2009). *The Western Way of War*. URL: <https://scribd.com/document/478975261/The-western-way-of-war-Victor-Davis-Hanson-pdf> [дата зверн.: 12.06.2025].
- Ganguli, K. M. (ed.). (2016). *The Mahabharata. Book 6: Bhishma Parva*. URL: <https://www.gutenberg.org/files/15475/15475-h/15475-h.htm> [дата зверн.: 14.06.2025].
- Mark, J. J. (2019). Sumerians. *World History Encyclopedia*. URL: <https://www.worldhistory.org/Sumerians/> [дата зверн.: 14.06.2025].
- López, I. (2012). *Spanish Tercios. 1536–1704*. Osprey Publishing, 50 p. URL: https://www.academia.edu/24746420/Spanish_Tercios1536_1704 [дата зверн.: 14.06.2025].
- North, J. (2014). The History of Swiss Pikemen. *Warfare History Network*. URL: <https://warfarehistorynetwork.com/the-history-of-swiss-pikemen/> [дата зверн.: 15.06.2025].
- Santos, Á. L. de. (2021). ¿Existen aún los Tercios en el Ejército español? Estas son las unidades herederas de la Infantería que dominó Europa. URL: <https://www.larazon.es/cultura/historia/20211013/ntiv4ze75bbfxiaoit4mlbbowu.html> [дата зверн.: 15.06.2025].
- Schwartz, M. (2008). Warfare at the dawn of history: warriors of Babylon and Sumer. *Ancient Warfare*. Vol. II (5), pp. 12–17. URL: https://www.academia.edu/1261907/Warfare_at_the_dawn_of_history_warriors_of_Babylon_and_Sumer_Ancient_Warfare_II_5_12_17 [дата зверн.: 18.06.2025].
- Schuffert, F.-G. (2003). Studien zu Krieg und Machtbildung im Frühhellenismus. URL: https://www.academia.edu/1348051/Studien_zu_Krieg_und_Machtbildung_im_Fr%C3%BChellenismus [дата зверн.: 18.06.2025].
- Srokosz, J. (2008). Polska i Europa w koncepcjach Obozu Narodowo-Radykalnego – Falanga i Konfederacji Narodu. *Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji*. № 78, s. 129–143. URL: https://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/99370/10_J_Srokosz_Polska_i_Europa_w_koncepcjach_Obozu_Narodowo_Radykalnego_Falanga_i_Konfederacji_Narodu.pdf [дата зверн.: 18.06.2025].
- Taylor, M. J. (2019). Tactical Reform in the Late Roman Republic: The View from Italy. *Historia*. Vol. 68 (1), pp. 76–94. URL: https://www.jstor.org/stable/45019313?read-now=1&seq=1#page_scan_tab_contents [дата зверн.: 18.06.2025].
- Диакон, Л. (1988). *История*. Москва: Наука, 237 с.
- Коваль, М. В., Павліковський, А. К., Лобко, М. М. & Корецький, А. А. (2023). Розвиток концептуальних засад забезпечення оборони України: від воєнної організації держави до всеохоплюючої оборони. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України*. № 3 (79), с. 9–14. DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2023-3-79/8-14>.
- Лагодич, В. (2019). Битва при Пуатьє (732). URL: <https://lvivmedievalclub.wordpress.com/2019/10/13/володимир-лагодич-битва-при-пуатьє-732/> [дата зверн.: 18.06.2025].
- Остроухов, В. В. (за заг. ред.). (2017). *Еволюція воєнного мистецтва* (у 2 ч. Ч. 1). Київ: Національна академія СБУ, 276 с.
- Сунь, Цзи. (2015). Мистецтво війни. URL: <https://uabook.com.ua/book/mystecztvo-vijny/> [дата зверн.: 18.06.2025].

REFERENCES

- Brouwers, J. (2014). Phalanx and fallacies. Ways forward in the study of ancient Greek warfare. *Ancient World Magazine*. URL: <https://www.ancientworldmagazine.com/articles/phalanx-fallacies-ways-forward-study-ancient-greek-warfare/> [Accessed: 12.06.2025]. [in English].
- Chernov, M. & Hinnant, L. (2023). Fighting ‘through hell.’ To reclaim Bakhmut, a Ukrainian brigade must first survive the forest. URL: <https://toronto.citynews.ca/2023/09/21/fighting-through-hell-to-reclaim-bakhmut-a-ukrainian-brigade-must-first-survive-the-forest/> [Accessed: 12.06.2025]. [in English].

Devereaux, B. (2023). Collections: Shield Walls and Spacing: Hollywood Mobs and Ancient Tactics. URL: <https://acoup.blog/2023/12/15/collections-shield-walls-and-spacing-hollywood-mobs-and-ancient-tactics/> [Accessed: 12.07.2025]. [in English].

Devine, A. M. (1975). Grand Tactics at Gaugamela. *Phoenix*. Vol. 29 (4), pp. 374–385. URL: https://www.jstor.org/stable/1087282?read-now=1&seq=1#page_scan_tab_contents [Accessed: 12.06.2025]. [in English].

Diakon, L. (1988). *Istoriya* [History]. Moskva: Nauka, 237 s. [in Russian].

Ganguli, K. M. (Ed.). (2016). *The Mahabharata. Book 6: Bhishma Parva*. URL: <https://www.gutenberg.org/files/15475/15475-h/15475-h.htm> [Accessed: 14.06.2025]. [in English].

Hanson, V. (2009). The Western Way of War. URL: <https://scribd.com/document/478975261/The-western-way-of-war-Victor-Davis-Hanson-pdf> [Accessed: 12.06.2025]. [in English].

Koval, M. V., Pavlikovskyi, A. K., Lobko, M. M. & Koretskyi, A. A. (2023). Rozvytok kontseptualnykh zasad zabezpechennia oborony Ukrainy: vid voiennoi orhanizatsii derzhavy do vseokhopliuiuchoi oborony [Development of conceptual principles for ensuring the defense of Ukraine: from the military organization of the state to comprehensive defense]. *Zbirnyk naukovykh prats Tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy*. № 3 (79), s. 9–14. DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2023-3-79/8-14>. [in Ukrainian].

Lahodych, V. (2019). Bytva pry Puatie (732) [Battle of Poitiers (732)]. URL: <https://lvivmedievalclub.wordpress.com/2019/10/13/володимир-лагодич-битва-при-пуатьє-732/> [Accessed: 18.06.2025]. [in Ukrainian].

López, I. (2012). *Spanish Tercios. 1536–1704*. Osprey Publishing, 50 p. URL: https://www.academia.edu/24746420/Spanish_Tercios1536_1704 [Accessed: 14.06.2025]. [in English].

Mark, J. J. (2019). Sumerians. *World History Encyclopedia*. URL: <https://www.worldhistory.org/Sumerians/> [Accessed: 14.06.2025]. [in English].

North, J. (2014). The History of Swiss Pikemen. *Warfare History Network*. URL: <https://warfarehistorynetwork.com/the-history-of-swiss-pikemen/> [Accessed: 15.06.2025]. [in English].

Ostroukhov, V. V. (Ed.). (2017). *Evolutsiia voiennoho mystetstva* [The evolution of martial arts]. (u 2 ch. Ch. 1). Kyiv: Natsionalna akademiia SBU, 276 s. [in Ukrainian].

Santos, Á. L. de. (2021). ¿Existen aún los Tercios en el Ejército español? Estas son las unidades herederas de la Infantería que dominó Europa. URL: <https://www.larazon.es/cultura/historia/20211013/ntiv4ze75bbfxiaoit4mlbbowu.html> [Accessed: 15.06.2025]. [in Spanish].

Schuffert, F.-G. (2003). Studien zu Krieg und Machtbildung im Frühhellenismus. URL: https://www.academia.edu/1348051/Studien_zu_Krieg_und_Machtbildung_im_Fr%C3%BChhellenismus [Accessed: 18.06.2025]. [in German].

Schwartz, M. (2008). Warfare at the dawn of history: warriors of Babylon and Sumer. *Ancient Warfare*. Vol. II (5), pp. 12–17. URL: https://www.academia.edu/1261907/Warfare_at_the_dawn_of_history_warriors_of_Babylon_and_Sumer_Ancient_Warfare_II_5_12_17 [Accessed: 18.06.2025]. [in English].

Srokosz, J. (2008). Polska i Europa w koncepcjach Obozu Narodowo-Radykalnego – Falanga i Konfederacji Narodu. *Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji*. № 78, s. 129–143. URL: https://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/99370/10_J_Srokosz_Polska_i_Europa_w_koncepcjach_Obozu_Narodowo_Radykalnego_Falanga_i_Konfederacji_Narodu.pdf [Accessed: 18.06.2025]. [in Polish].

Sun, Tszy. (2015). *Mystetstvo viiny* [The Art of War]. URL: <https://uabook.com.ua/book/mystecztvo-vijny/> [Accessed: 18.06.2025]. [in Ukrainian].

Taylor, M. J. (2019). Tactical Reform in the Late Roman Republic: The View from Italy. *Historia*. Vol. 68 (1), pp. 76–94. URL: https://www.jstor.org/stable/45019313?read-now=1&seq=1#page_scan_tab_contents [Accessed: 18.06.2025]. [in English].

Oleksandr AULIN

PhD in Philosophy

*Kruty Heroes Military Institute of Telecommunications
and Information Technology (Kyiv, Ukraine)*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7304-7182>

Email: sozionik@gmail.com

THE PHALANX PRINCIPLE AS A TRANSHISTORICAL MILITARY, SOCIAL, AND CULTURAL MODEL

The article examines the historical-military, social, and symbolic aspects of the phalanx principle as a transhistorical phenomenon. The phalanx is seen not only as a form of battle formation but also as a complex model of organized collective action showing a high level of military organization. The persistence of this principle in the traditions of various peoples and eras—from Sumerian infantry formations, Greek and Macedonian hoplite phalanxes, and the Roman manipular system to modern tactical formations—is attributed not only to its combat effectiveness but also to social, political, and cultural factors. As a principle of combat unity, the phalanx offers a universal response to the need for coordinated resistance. Regardless of geography or technology, it embodies discipline, collectivism, and ideological order. Similar dense formations in Mesopotamian, Indian, and Chinese civilizations, developed independently from the Greek tradition, are also analyzed, making it possible to interpret the phalanx principle as a transcultural military-organizational archetype. The use of historical, military-theoretical, and anthropological approaches, along with comparative analysis, allows for the juxtaposition of phalanx structures across different chronological and cultural contexts. Stable motivational models are identified that persist despite changes in military technology, geopolitics, and society. The transhistorical approach not only reconstructs the model's evolution but also highlights its relevance today, particularly in the Russian-Ukrainian war, where principles of cohesion, coordination, and discipline among Ukrainian soldiers—such as the 3rd Assault Brigade—are key. Research into the phalanx principle as a phenomenon uniting military, social, and ideological spheres provides a deeper understanding of the mechanisms of organization, cohesion, and mobilization of communities under crisis, and offers a basis for modeling future conflict scenarios.

Keywords: *phalanx, phalanx principle, transhistoricity, military tactics, motivation, discipline.*